

Vartojimo kredito rinkos apžvalga

2013 m.

Apžvalgoje pateikiama apibendrinta informacija apie Lietuvos vartojimo kredito rinką ir jos raidos tendencijas 2013 m. Apžvalgoje remiamasi vartojimo kredito davėjų (ne kredito įstaigų) Lietuvos bankui pateikta informacija Vartojimo kredito davėjų privalomos informacijos teikimo Lietuvos bankui taisyklių, patvirtintų Lietuvos banko valdybos 2012 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 03-248, nustatyta tvarka. Duomenys gali skirtis nuo Lietuvos banko paskelbtų statistinių duomenų dėl kai kurių įmonių pateiktų patikslintų ataskaitų.

Vartojimo kredito rinka

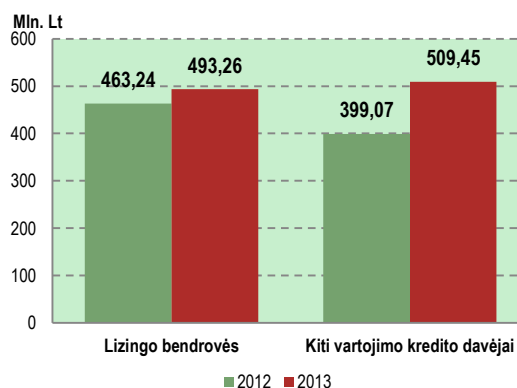
2013 m. gruodžio 31 d. į viešąjį vartojimo kredito davėjų sąrašą buvo įrašyta 60 įmonių (ne kredito įstaigų), turinčių teisę teikti vartojimo kreditus.

Šios bendrovės 2013 m. pabaigoje buvo suteikusios **722 tūkst. vartojimo kreditų** – 17,19 proc. daugiau nei 2012 m. pabaigoje, kai suteiktų kreditų skaičius buvo šiek tiek didesnis nei 616 tūkst.

Praėjusių metų pabaigoje vartojimo kredito gavėjams išmokėta kreditų suma sudarė **1 002,71 mln. Lt**. Palyginti su ankstesniais metais, kreditų **portfelis išaugo 143,26 mln. Lt**, arba

16,67 proc. Sparčiau augo kitų (ne lizingo) vartojimo kredito davėjų paskolų portfeliai, jų vartojimo kreditų sumos likutis per metus padidėjo **27,66 proc.**, o lizingo bendrovių – **6,48 proc.** (žr. 1 pav.).

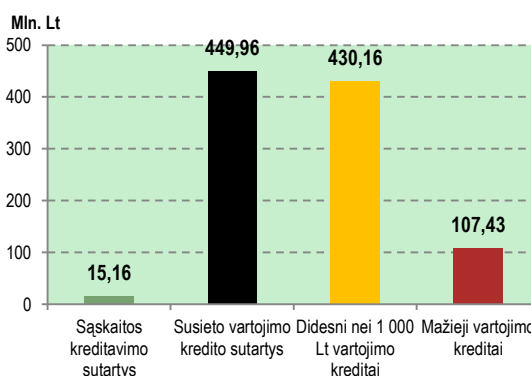
1 pav. Vartojimo kredito likutis pagal vartojimo kredito davėjo tipą 2012 m. ir 2013 m. gruodžio 31 d.

Toliau apžvalgoje informacija teikiama ne pagal vartojimo kredito davėjus, o pagal vartojimo kredito sutarčių rūšis, skiriant sąskaitos kreditavimo¹, susietojo vartojimo² ir kitus vartojimo kreditus, pastaruosius skaidant į mažuosius³ ir tuos, kurie nepriskirtini mažiesiems kreditams pagal apibrėžimą (toliau – didesni nei 1 000 Lt vartojimo kreditai).

2013 m. pabaigoje vartojimo kredito davėjai fiziniams asmenimis buvo suteikę 263,49 tūkst. kreditų pagal susietojo vartojimo sutartis, 451,32 tūkst. kitų kreditų, iš jų 249,11 tūkst. (55,2 %) buvo mažieji vartojimo kreditai, 7,47 tūkst. kreditų buvo suteikta pagal sąskaitos kreditavimo sutartis (teikė tik dvi lizingo įmonės, t. y. bankų patronuojamosios bendrovės). Vertinant pagal kreditų sumos likutį, matyti, kad daugiausia kreditų buvo suteikta pagal susietojo vartojimo kredito sutartis – 449,96 mln. Lt. Nagrinėjant pagal kitas vartojimo kredito sutartis suteiktų kreditų portfelį, paaiškėja, kad praėjusių metų pabaigoje didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų buvo suteikta 430,16 mln. Lt, o mažųjų vartojimo kreditų likutis sudarė 107,43 mln. Lt. Pagal sąskaitos kreditavimo sutartis vartojimo kreditų buvo suteikta 15,16 ml. Lt (žr. 2 pav.).

2 pav. Vartojimo kredito likutis pagal vartojimo kredito sutartis 2013 m. gruodžio 31 d.

Vartojimo kredito rinka ir toliau auga. Per 2013 m. vartojimo kredito davėjai suteikė 11,07 proc. kreditų daugiau, o per laikotarpį išmokėta kreditų suma padidėjo 13,60 proc. Šį augimą labiausiai lėmė didesni nei 1 000 Lt vartojimo kreditai, jų 2013 m. suteikta net 3,5 karto daugiau nei 2012 m., o suteiktų kreditų suma padidėjo 27,91 proc. Mažųjų vartojimo kreditų skaičius ir suma mažėjo nedaug, atitinkamai 2,22 ir 3,59 proc. Šį sumažėjimą lėmė trečiąjį ketvirtį, įsigaliojus atsakingojo skolinimo nuostatomis, smarkiai sumažėjęs suteikiamų mažųjų vartojimo kreditų skaičius. Per paskutinį metų ketvirtį, apimančią šventinį laikotarpį, suteikiamų mažųjų vartojimo kreditų skaičius ir suma vėl augo (5,26 ir 6,20 %) ⁴.

¹ Sąskaitos kreditavimo sutartis – aiškiai suformuluota vartojimo kredito sutartis, pagal kurią vartojimo kredito davėjas vartojimo kredito forma suteikia vartojimo kredito gavėjui galimybę disponuoti lėšomis viršijant esamą vartojimo kredito gavėjo sąskaitos likutį.

² Susietojo vartojimo kredito sutartis – vartojimo kredito sutartis, kai: 1) vartojimo kreditas yra skirtas konkrečių prekių tiekimo ar konkrečių paslaugų teikimo sutarčiai finansuoti ir 2) prekių tiekimo ar paslaugų teikimo ir vartojimo kredito sutartys sudaro vieną komercinį sandorį. Prekių tiekimo ar paslaugų teikimo ir vartojimo kredito sutartys laikomos sudarančiomis vieną komercinį sandorį, kai galioja bent viena iš šių sąlygų: prekių tiekėjas arba paslaugų teikėjas pats finansuoja vartojimo kredito gavėjui suteikiamą vartojimo kreditą; vartojimo kredito suteikimą finansuoja trečioji šalis, kuri, sudarant ar rengiant vartojimo kredito sutartį, naudojasi prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo paslaugomis; vartojimo kredito sutartyje aiškiai nurodomos konkrečios tiekiamos prekės ar konkrečios teikiamos paslaugos.

³ Mažasis vartojimo kreditas – pagal vartojimo kredito sutartį, išskyrus sąskaitos kreditavimo ar susietojo vartojimo kredito sutartis, išmokėtas vartojimo kreditas, kai vartojimo kredito gavėjui išmokėto vartojimo kredito suma sutarties galiojimo metu yra ne didesnė kaip 1 000 Lt.

⁴ Išsamesnė statistinė informacija pateikiama Lietuvos banko puslapyje adresu: http://www.lb.lt/vartojimo_kredito_rinkos_apzvalga_1.

Vartojimo kredito gavėjų skolinių įsipareigojimų vykdymas

Vertinant visus vartojimo kreditus, pažymėtina, kad 2013 m. pabaigoje buvo 23,06 proc. (166,59 tūkst.) kreditų, kurių skolinius įsipareigojimus buvo vėluojama vykdyti ilgiau nei 60 dienų iš eilės. 2012 m. pabaigoje kredito įstaigų namų ūkiams suteiktų unikalių vartojimo paskolų, kurių gavėjai pripažinti vėluojančiais mokėti įmokas, dalis sudarė 11,7 proc.⁵

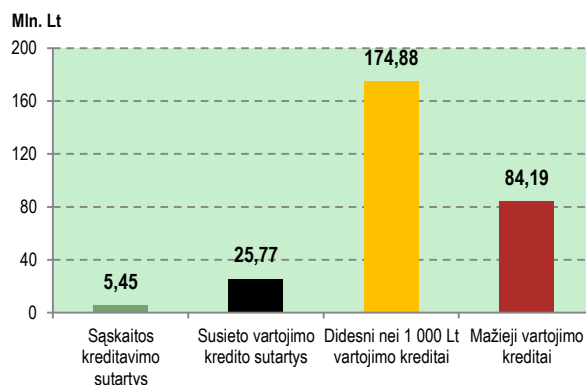
Bendra įsiskolinimų suma, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau nei 60 dienų iš eilės, 2013 m. gruodžio 31 d. sudarė **290,29 mln. Lt** (įskaitant delspinigius, netesybas ir kitas pagal sutartis mokėtinas sumas). Didžiausia pradelsta suma susidarė už didesnius nei 1 000 Lt vartojimo kreditus, 2013 m. pabaigoje skolos sudarė 174,88 mln. Lt. Mažųjų vartojimo kreditų pradelsta suma sudarė 84,19 mln. Lt, pradelsimai pagal susietojo vartojimo kreditus – 25,77 mln. Lt, sąskaitos kreditavimo sutartis – 5,45 mln. Lt (žr. 3 pav.).

Lyginant vartojimo kreditų likučius su įsiskolinimų, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 60 d. iš eilės, sumomis 2013 m. gruodžio 31 d., matyti, kad mažųjų kreditų gavėjų sukaupta skola sudarė net 78,4 proc. viso mažųjų kreditų sumos likučio, didesnių nei 1 000 Lt kreditų gavėjų pradelstų skolų suma sudarė 40,7 proc. šių kreditų sumos likučio, sąskaitos kreditavimo sutarčių – 36,0 proc., o susietojo vartojimo kredito sutarčių – 5,7 proc.

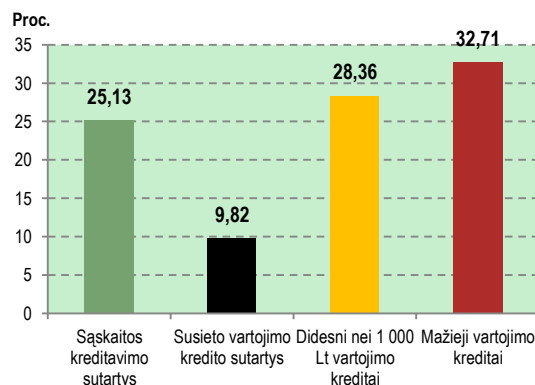
Dažniausiai vartojimo kredito gavėjai vėluoja mokėti įmokas už paimtus

mažuosius vartojimo kreditus. Tokių kreditų gavėjų pradelstų mokėti paskolų dalis⁶ 2013 m. pabaigoje sudarė net **32,71 proc.**, arba 81,50 tūkst. kreditų.

3 pav. Vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 60 d. iš eilės, suma pagal vartojimo kredito sutartis 2013 m. gruodžio 31 d.

4 pav. Vartojimo kreditų, už kuriuos vėluota mokėti įmokas, skaičiaus dalis 2013 m. gruodžio 31 d.

⁵ Lietuvos banko paskelbta Paskolų turinčių namų ūkių finansinės būklės apžvalga. Jos ir šios apžvalgos metodika yra skirtinga, todėl jų rezultatai turėtų būti lyginami su atsarga.

⁶ Pradelstų mokėti paskolų dalis skaičiuojama vartojimo kreditų, kai mokėjimas buvo pradelstas, skaičių laikotarpio pabaigoje dalijant iš išmokėtų pagal ataskaitinio laikotarpio pabaigoje galiojančias (įskaitant ir pratęstas) vartojimo kredito sutartis vartojimo kreditų skaičiaus. Galiojanti vartojimo kredito sutartis – vartojimo kredito sutartis, pagal kurią nėra įvykdytos visos sutartinės prievolės (gali būti ir perduotos išieškoti, vėluojančios ir nutrauktos ir kt.).

Pradelstų mokėjimų dalis pagal didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų sutartis sudarė **28,36 proc. (57,35 tūkst.)**, sąskaitos kreditavimo sutartis – **25,13 proc.** (1,88 tūkst.), o susietojo vartojimo kreditų – **9,82 proc. (25,87 tūkst.)** kreditų (žr. 4 pav.).

Santykiškai didžiausias sumas buvo skolingi didesnius nei 1 000 Lt kreditus gavę asmenys, jų vidutinis įsiskolinimas 2013 m. pabaigoje sudarė 3 049,5 Lt, vidutinis įsiskolinimas pagal sąskaitos kreditavimo sutartis – 2 906,4 Lt, mažųjų vartojimo kreditų gavėjų įsiskolinimas sudarė 1 033,1 Lt, kreditų pagal susietojo vartojimo sutartis – 996,2 Lt.

Pradelstų mokėti paskolų dalis smarkiai auga. Vartojimo kredito gavėjų įsiskolinimų, kai mokėjimas buvo pradelstas ilgiau kaip 90 dienų iš eilės, skaičius per 2013 m. išaugo 46,51 proc. ir metų pabaigoje siekė 156,32 tūkst., o suma (įskaitant delspinigius, netesybas ir kitas pagal sutartis mokėtinas sumas) išaugo nuo 196,26 mln. Lt iki 279,44 mln. Lt, t. y. 42,39 proc. Dažniausiai vėluojama vykdyti įsipareigojimus pagal didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų sutartis ir mažųjų vartojimo kreditų sutartis.

Mažieji vartojimo kreditai

Mažuosius vartojimo kreditus 2013 m. teikė 39 įmonės, dviem įmonėmis daugiau nei 2012 m. Per 2013 m. vartojimo kredito davėjams buvo išmokėta **778,48 tūkst.** mažųjų vartojimo kreditų (2,2 proc. mažiau nei 2012 m.) ir paskolinta **298,55 mln. Lt** (3,59 proc. mažiau nei 2012 m.), o vidutinis kredito sumos dydis sumažėjo tik šiek tiek (5,45 Lt) ir sudarė **383,5 Lt**. Per 2013 m. mažojo vartojimo kredito gavėjų sumokėta bendra vartojimo kredito kaina⁷ sudarė **48,12 mln. Lt**.

2013 m. pabaigoje **36,81 proc.** likusios gražinti kreditų sumos sudarė tie mažieji kreditai, kurių gražinimo terminas buvo pratęstas, kredito gavėjui sumokėjus pratęsimo mokestį⁸. Per 2013 m. ši dalis šiek tiek sumažėjo, 2012 m. pabaigoje buvo 39,18 proc.

Mažųjų vartojimo kredito davėjų paslaugomis 2013 m. pabaigoje naudojosi **206,40 tūkst. klientų**, iš jų **80,93 tūkst. (39,21 proc.)** asmenų, jaunesnių nei 25 m. amžiaus. Dviejose įmonėse jaunų asmenų dalis sudaro daugiau nei 50 proc. visų mažojo vartojimo kredito gavėjų skaičiaus (vienoje iš jų beveik 80 proc.), o šešiose įmonėse viršija 40 proc. Jaunų klientų skaičius auga, 2012 m. pabaigoje 65 tūkst. jaunesnių nei 25 m. asmenų buvo gavę mažąjį vartojimo kreditą ir jie sudarė 35 proc. visų smulkiųjų kreditų gavėjų. Nors statistika nerodo didelės priklausomybės tarp jaunų klientų dalies įmonėje ir vėluojamų gražinti kreditų, tačiau dažnai jaunų asmenų paimtus kreditus gražina ne jie patys, o artimieji. Tinkamai atliekamas vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimas turėtų užtikrinti, kad besiskolinantieji nepatirtų didesnių nepatogumų gražindami kreditą, tačiau tai, kad tarp besiskolinančiųjų vis dar gana didelė dalis jaunų asmenų, leidžia abejoti, ar mokumas ir galimybės gražinti kreditą yra įvertinami tinkamai.

⁷ Visos išlaidos, įskaitant palūkanas, komisinius mokesčius ir bet kuriuos kitus su vartojimo kredito sutartimi susijusius mokesčius (vartojimo kredito sutarties sudarymo, administravimo, pakeitimo, nutraukimo ir kitus su vartojimo kredito sutarties sudarymu bei vykdymu susijusius mokesčius), kuriuos vartojimo kredito gavėjas turi sumokėti ir kurie yra žinomi vartojimo kredito davėjui, išskyrus atlyginimą notarui.

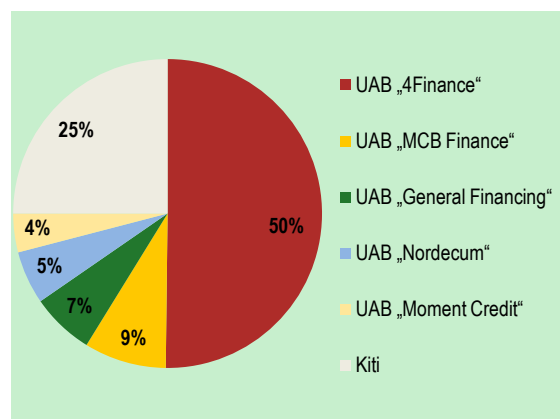
⁸ Į pratęsimo mokestį neatsižvelgiama skaičiuojant bendrą vartojimo kredito kainos metinę normą. Pratęsimo mokestis gali gerokai pabranginti vartojimo kreditą, todėl kai kuriose šalyse pratęsimų skaičius ribojamas.

Vidutinė svertinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma sutarties sudarymo metu – **164 proc.**⁹, o vidutinė svertinė metinė palūkanų norma – **99 proc.** Tiek svertinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma, tiek ir vidutinė svertinė metinė palūkanų norma per metus sumažėjo, atitinkamai nuo 173 proc. ir 105 proc. 2012 m. pabaigoje.

Mažojo vartojimo kredito rinka yra labai koncentruota: vien UAB „4Finance“ paskolų likutis sudaro 50 proc. visos rinkos likučio, o 5 didžiausios įmonės, teikiančios mažuosius vartojimo kreditus, užima 75 proc. rinkos (žr. 5 pav.).

Didžioji dalis mažųjų vartojimo kreditų, kaip ir prieš metus, yra suteikiama naudojantis ryšio priemonėmis (telefonu, internetu), per 2013 m. net 87,22 proc. mažųjų vartojimo kreditų buvo suteikti šiuo būdu.

5 pav. Vartojimo kredito davėjų pasiskirstymas pagal mažųjų vartojimo kreditų sumos likutį 2013 m. gruodžio 31 d.

Vartotojams svarbu žinoti

Lietuvos bankas atkreipia vartotojų dėmesį, kad vartojimo kredito sutarties pratęsimas ar sąlygų keitimas kreditą gali pabranginti. Mažųjų vartojimo kredito rinkoje įsigalėjo praktika, kad kliento pageidavimu paskolos gražinimo terminas yra pratęsiamas. Pratęstas kreditas nelaikomas pradelstu. Pratęstų kreditų dalis mažųjų vartojimo kreditų rinkoje sudaro net 36,81 proc. Pratęsimo praktiką taiko dauguma šiuo metu veikiančių įmonių, už vartojimo kredito sutarties pratęsimą reikalaujamos sumokėti „pratęsimo mokestį“. Dažniausiai kaip tokį mokestį reikalaujama sumokėti palūkanas už terminą, kuriam atidedamas paskolos gražinimas, tačiau pažymėtina, kad pratęsiant terminą ar keičiant vartojimo kredito sutarties sąlygas nereikalaujama laikytis 200 proc. ribos skaičiuojant bendrą vartojimo kredito kainos metinę normą, todėl sutarties pratęsimas ar keitimas gali pabranginti vartojimo kreditą.

Vartojimo kredito gavėjas, taikydamas vekselius, iš esmės praranda galimybę ginčyti skolą. Vekseliai yra populiariausia priemonė tarp vartojimo kredito davėjų naudojamų prievolių užtikrinimo priemonių. Nors vekseliai mažųjų vartojimo kreditų rinkoje nėra plačiai paplitę (juos taiko 6 mažojo vartojimo kredito davėjai), tačiau yra įmonių, kurios vekselius taiko gana dažnai. Vartotojai turėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tuo atveju, jeigu vartojimo kredito gavėjas (vekselio davėjas) vekselyje nustatytu terminu paprastojo vekselio neapmoka (negrąžina pasiskolintų pinigų), vartojimo kredito davėjui nebereikia

⁹ Bendra vartojimo kredito kaina turi būti protinga, pagrįsta, atitikti sąžiningos verslo praktikos reikalavimus ir nepažeisti vartojimo kredito gavėjo ir vartojimo kredito davėjo interesų pusiausvyros. Daroma prielaida, kad bendra vartojimo kredito kaina neatitinka reikalavimų, jeigu vartojimo kredito sutartyje nustatyta bendros vartojimo kredito kainos metinė norma sutarties sudarymo momentu yra didesnė kaip 200 proc.

kreiptis į teismą dėl skolos priteisimo, jis įstatymo nustatytais terminais ir tvarka gali kreiptis į notarą dėl vekselio užprotestavimo (jeigu vekselio davėjas nėra atleidęs nuo šios pareigos) ir vykdomojo įrašo padarymo. Turėdamas notaro vykdomąjį įrašą vekselyje, vartojimo kredito davėjas gali kreiptis tiesiogiai į antstolius dėl skolos išieškojimo, o vartojimo kredito gavėjas iš esmės praranda galimybę ginčyti skolą.

Tais atvejais, kai vartojimo kredito davėjas ne dėl vartojimo kredito gavėjo kaltės netinkamai įvertina vartojimo kredito gavėjo mokumą ir davėjo neįvertintos arba netinkamai įvertintos aplinkybės iš esmės lemia pavėluotą įmokų mokėjimą, netesybos ir mokesčiai už pavėluotą įmokų mokėjimą vartojimo kredito gavėjui neturi būti taikomi. Jei mokumas įvertinamas tinkamai, netesybos yra pagrįstos, tačiau pavėluoto įmokų mokėjimo atvejais vartojimo kredito gavėjui taikomos netesybos negali būti didesnės kaip 0,05 proc. pradelstos sumokėti sumos už kiekvieną pradelstą dieną, o jokios kitos netesybos ir mokesčiai už vartojimo kredito sutartyje numatytų finansinių įsipareigojimų nevykdymą vartojimo kredito gavėjui negali būti taikomi.

Vartojimo kredito gavėjas, nurodydamas priežasties, gali atsisakyti vartojimo kredito sutarties per 14 kalendorinių dienų. Tokiu atveju vartojimo kredito gavėjas turi grąžinti pasiskolintą sumą ir palūkanas, susikaupusias nuo dienos, kurią buvo išmokėtas vartojimo kreditas, iki vartojimo kredito grąžinimo dienos. Vartojimo kredito sutarties atsisakymo atveju vartojimo kredito davėjas neturi teisės iš vartojimo kredito gavėjo gauti jokios kitos kompensacijos, išskyrus kompensaciją už viešojo administravimo įstaigoms sumokėtus negrąžinamus mokesčius.

Vartojimo kredito gavėjai gali ginti savo teises. Pirmiausia vartojimo kredito gavėjai gali kreiptis į vartojimo kredito davėjus. Neišsprendę problemos kartu, jie gali kreiptis į Lietuvos banką. 2013 m. Lietuvos bankas gavo 63 rašytinius ginčus ir skundus dėl vartojimo kreditų. Palyginti nedidelį rašytinių kreipimųsi skaičių galėjo lemti tai, kad vartotojai nepakankamai domisi savo teisėmis ir galimybėmis jas ginti.

Lietuvos banko veiksmai

Lietuvos banko valdyba 2013 m. kovo 19 d. patvirtino Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatus, kuriuose išsamiau aptariamas vartojimo kredito gavėjo mokumo vertimas. Taip pat buvo patvirtintas Finansinių paslaugų reklamos gairių papildymas, padedantis įvertinti, ar vartojimo kredito sutarčių reklama yra tinkama, t. y. ar nepažeidžia draudimo skatinti neatsakingą skolinimąsi. Finansinių paslaugų reklamos gairės, kaip ir Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatai, įsigaliojo 2013 m. liepos 1 d.

2013 m. spalio mėn. Lietuvos bankas Finansų ministerijai pateikė kompleksinius pasiūlymus keisti Vartojimo kredito įstatymą. Siūloma mažinti bendrą vartojimo kredito kainos metinę normą, riboti asmenų galimybę vartojimo kredito sutartį sudaryti neapgalvotai, įpareigoti vartojimo kredito davėjus tikrinti visą iš klientų gautą informaciją,

numatyti papildomus reklamos reikalavimus, proporcingas baudas už įstatymo pažeidimus.

Be to, tęsiama praktika tikrinti vartojimo kredito davėjų veiklą bei reklamos tinkamumą. Taip pat daug dėmesio skiriama vartotojų švietimui.